

Norges fremtid på dagsorden

Taler

Ine Eriksen Søreide

Dato

6 juni 2015

Sted

Balsfjord

Omstendigheter

Tale under 75 års markeringen for kong Haakon VII og kronprins Olav Vs opphold i Balsfjord og flukt til England i 1940

1 Deres Kongelige høyhet, Kronprinsregenten

Fylkesmann, ordfører,

5 kjære alle sammen

Hvilken betydning Balsfjord hadde i den dramatiske flukten i Norge. Det var hit den norske statsmakten med kong Haakon og kronprins Olav i spissen kom en sen maikveld for 75 år siden.

10

Og det var her, eller nærmere bestemt, innenfor tømmerveggene i Trangenhytta, at beslutningen om å forlate Norge vokste frem.

Det omtales som en etappe i relokaliseringen av konge- og statsmakt. Det var likevel mye mer enn det. I Balsfjord sto Norges fremtid på dagsorden.

15

I mai og juni 1940 var det bare Troms og Finnmark som var under Nygaardsvolds-regjeringens fulle kontroll. Derfor kom disse områdene i og rundt Balsfjorden til å danne hovedsetet for konge- og regjeringsmakt i en svært avgjørende tid for landet.

20

Frykten for bomber gjorde det naturlig med lokalisering flere steder. I denne delen av Troms ble også Forsvarets overkommando etablert for første gang under ledelse av forsvarssjef Otto Ruge.

25

Herfra kan vi kan trekke linjene frem til vår egen tid. Forsvaret har den dag i dag

et synlig og viktig nærvær i Troms. Tilknytningen er sterk og Forsvaret opplever stor velvilje fra ulike vertskommuner her i fylket.

30

I Balsfjord i disse urolige ukene for 75 år siden sto fedrelandskjærligheten sterkt. Hjelpsomheten og offerviljen var stor.

35

Kanskje er nettopp det den røde tråden i kommunes historie? Et sterkt samhold og vilje til å stille opp når landet trenger det?

40

Betydningen av den lokale innsatsen merket også kongefamilien seg. I sin 17. mai-tale i 1940 rettet kong Haakon en takk til «alle som på forskjellig vis har hjulpet militærvesenet i disse vanskelige dager».

45

Ingen var trygg for krigens herjinger og brutalitet. Heller ikke her i Balsfjord. Med kongehus og hele det norske styringsverk til stede, ble også disse delene av Troms et strategisk mål. I Tromsø fant fiendtlige bombetøkt jevnlig sted.

50

Lenger syd, i Narvik, ble et håp tent da byen ble gjenerobret av britiske, franske, polske og norske soldater 28. mai. Denne allierte seieren fikk stor betydning. Vi besluttet å knytte vårt lands skjebne sammen med andre allierte. Uten alle er vi ingen.

55

Fra andre deler av landet kom nedslående nyheter. Krigen nærmet seg. Gradvis ble det klart at felttoget i Norge gikk mot slutten. Fiendens fremrykninger lot seg ikke stanse.

Vi gikk fra å være på vikende front til å stå ansikt til ansikt med nederlaget og full okkupasjon. Et nytt frontavsnitt ved Vestfronten bidro til at britene trakk seg ut av Norge. Alt i alt var situasjonen svært mørk.

60

I en slik stund fattet konge og regjering sin aller vanskeligste og viktigste beslutning. Kampen måtte fortsette i landflyktighet, i eksil.

65

Om kvelden den 7. juni 1940 la den britiske krysseren HMS Devonshire fra kai i Tromsø med kurs for England. Om bord var Hans Majestet Kong Haakon VII og kronprins Olav, sammen med over 400 passasjer, deriblant norske regjeringsmedlemmer og stortingsrepresentanter.

«Landet var splittet, riket var tapt, men kongstanken var hel», skriver Tor Bomann-Larsen i sin kongebiografi. Den forble hel og intakt takket være alle de nordmenn som kjempet mot den tyske overmakten i disse dystre vårdagene i 1940. Balsfjord var i høyeste grad en del av denne kampen.

I årene etter krigen har vi gang på gang stilt oss spørsmålet: hva kan vi i dag gjøre for at det som skjedde i 1940 aldri skjer igjen?

Den gang var vi ikke forberedt. Vi manglet en politisk forståelse - eller erkjennelse - av den faktiske trusselen. Vi hadde ikke et forsvar som var i stand til å stå i mot et militært angrep. Konsekvensen var fem år med okkupasjon, undertrykking, lidelse og død. Og vi bestemte oss: Aldri mer 9. april.

Spol 75 år frem i tid. Verden er dramatisk forandret. Politisk, økonomisk, sosialt, teknologisk. Av en befolkning på litt over fem millioner, er 220.000 av oss 80 år eller eldre.

Men antallet mennesker i Norge med personlige minner og erfaringer fra andre verdenskrig blir mindre hver dag, og det vil komme en tid hvor ingen av dem som følte den på kroppen lenger er blant oss.

Det blir opp til nye generasjoner å passe på at lærdommen, skjebnene, erfaringene og minnene aldri glemmes, men holdes ved like i vår nasjonale hukommelse. Men det er én ting å kunne sin krigshistorie. Noe annet er at den oppleves relevant for nye generasjoner.

De som er yngre enn 26 - om lag en fjerdedel av befolkningen - ble født etter Berlinmurens fall og oppløsningen av Sovjetunionen.

De opplevde heller aldri den kalde krigens tidvise frykt og usikkerhet. De fleste av oss har alltid hatt frihet til å ta våre egne valg og ytre våre meninger.

I unges bevissthet har derimot nye og viktige historiske hendelser festet seg: Angrepene mot USA 11. september 2001 og vår egen mørke og tragiske 22. juli skaper ettertanke. Vi ser et nytt og viktig engasjement - et viktig vern om vår frihet og våre verdier.

Vi ser ingen militære trusler mot Norge i dag. Og vi står ikke overfor Hitlers

Tyskland eller Stalins Sovjet. Men i vår tid, i vår egen historiske kontekst, ser vi en utvikling i våre nærområder og i Europas randsone som vi må møte med stort alvor.

110 Derfor skal vi gjenta med stort ettertrykk: Aldri mer 9. april.

Og vi skal huske lærdommene fra vår nære historie, lærdommer som rommer mye mening:

115 Den første er at fred er ingen selvfølge. Frihet og demokrati er verdier som må bygges og vernes. «Demokratiet er et mål og ikke en oppnådd tilstand», sa Carl J. Hambro.

120 Den andre er at folkeretten er vårt førstelinjeforsvar. Folkeretten er selve bærebjelken i det reisverket som ble bygget på ruinene av to ødeleggende verdenskriger. Respekten for den er vår fremste garanti for fred.

125 Den tredje springer ut av kampene om Narvik i 1940. Vi bygger vår sikkerhet i samarbeid med andre land. Gjennom NATO har vi knyttet vårt lands skjebne sammen med andre allierte.

130 Den fjerde og siste lærdommen er behovet for å bygge et sterkt og relevant forsvar. Vi må i dyp fredstid etablere et forsvar som tar høyde for at utviklingen brått kan snu. Det handler om at vi som politikere evner å løfte blikket og tidsnok fatte beslutninger som gjør oss i stand til å forsvare vår suverenitet og våre verdier.

135 I dag for 75 år siden gjorde konge, kronprins og regjering seg klar for å ta farvel med Balsfjord og Norge. Samlet her i Storsteinnes, minnes vi dette. Og vi hedrer et løfte vi ga hverandre og som aldri må glemmes: At vår fred og frihet hele tiden må vernes om.

Kilde
www.regjeringen.no

140

Emner
Andre verdenskrig, Jubileumstale, Kongehuset, Kongen, Minnetale

URI

145

150

155

160

165

170

175

180